

Aan de Eilandsraad van het
Openbaar Lichaam Bonaire
D.t.v. de griffier van de Eilandsraad,
de heer W.A. Cecilia
Plasa Reina Wilhelmina 1
Kralendijk
Bonaire

Willemstad, 25 oktober 2018

Kenmerk : 18/0903C/JH
Referentie : drs. D.M.J. Schrader RA / S.N.C. Nicolaas RA MSc
Onderwerp : Accountantsrapport jaarrekeningcontrole 2017 en controleverklaring bij de
jaarrekening 2017 van het Openbaar Lichaam Bonaire

Geachte heer Cecilia,

Hierbij doen wij u als onderdeel van de opdracht van de Eilandsraad het accountantsrapport en de controleverklaring bij de jaarrekening 2017 toekomen.

Gaarne zijn wij bereid tot het verstrekken van nadere toelichting.

drs. R.E. Faneyte RA CFE CICA
Associate Director

Bijlage(n): 3

Aan de Eilandsraad van het
Openbaar Lichaam Bonaire
Kralendijk
Bonaire

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Onze oordeelonthouding

Wij hebben de jaarrekening 2017 van het Openbaar Lichaam Bonaire (hierna "OLB"), gecontroleerd.

Wij geven geen oordeel over zowel de getrouwheid als de financiële rechtmatigheid van de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017 van het OLB. Vanwege het belang van de aangelegenheden beschreven in de paragrafen "De basis voor onze oordeelonthouding betreffende de getrouwheid" respectievelijk "De basis voor onze oordeelonthouding betreffende de financiële rechtmatigheid van de totstandkoming van baten en lasten en balansmutaties" zijn wij niet in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om daarop ons controleoordeel bij de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017, in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, te kunnen baseren.

De jaarrekening 2017 bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de rekening van baten en lasten over 2017;
- de staat van bijzondere uitkeringen; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving, andere toelichtingen en bijbehorende staten.

De basis voor onze oordeelonthouding betreffende de getrouwheid

Getrouwheidsfouten

Er bestaan fouten met betrekking tot de volgende posten:

1. Vorderingen
De vordering uit hoofde van de in 2018 te ontvangen afrekening vanwege door OCW geïncasseerde aflossingen van studieleningen voor Bonairiaanse studenten voor een geschat bedrag ad afgerond \$ 400.000 is op de balans per 31 december 2017 niet opgenomen.
2. Vlottende passiva
Ten laste van het boekjaar 2018 verantwoorde kosten voor een bedrag van afgerond \$ 148.000, welke betrekking hebben op het boekjaar 2017, zijn niet op de balans per 31 december 2017 verantwoord.

3. **Belastingopbrengsten**
De opbrengsten uit grondbelasting zijn voor een bedrag van afgerond \$ 20.000 niet opgenomen in de financiële administratie van het OLB per 31 december 2017.

Getrouwheidsonzekerheden

Er bestaan onzekerheden met betrekking tot de volgende posten:

1. **Materiële vaste activa**
Er bestaat geen zekerheid omtrent de juistheid van de geactiveerde investeringen voor een totaalbedrag van afgerond \$ 7.943.000, ontleend aan een opgave ter zake van het Rijksvastgoedbedrijf, met betrekking tot de uitvoering van het Schoolhuisvestingsplan Bonaire.
2. **Financiële vaste activa**
Er bestaat geen zekerheid over de juistheid van de waardering van de deelnemingen vanwege het ontbreken van gecontroleerde jaarrekeningen over het jaar 2017. De betreffende deelnemingen zijn per 31 december 2017 opgenomen voor afgerond \$6.251.000.
3. **Belastingvorderingen**
Er bestaat geen zekerheid over de waardering van de belastingvorderingen per 31 december 2017, in verband met mogelijke oninbaarheid. Deze vorderingen zijn op de balans opgenomen voor afgerond \$7.498.000.
4. **Niet uit de balans bijkende verplichtingen**
Er bestaat geen zekerheid over de volledigheid van de post “niet uit de balans bijkende verplichtingen” wegens het ontbreken van een adequate registratie van afgegeven garantiestellingen, aansprakelijkheidstellingen en overige verplichtingen.
5. **Belastingontvangsten, erfpacht en lig-, loods en meergelden**
Intern is er geen beleid opgesteld om de derdengegevens te controleren en evenmin zijn er verantwoordingen opgemaakt over de in dat kader verrichte werkzaamheden. Daarnaast ontbreekt het aan interne controles bij de afdelingen en diensten, die met de heffing zijn belast. Over de volledigheid van de heffing door het OLB van lokale belastingen en retributies bestaat vooralsnog onzekerheid over de volledigheid van deze opbrengsten. De opbrengsten 2017 bedragen afgerond \$ 8.622.000 voor belastingen, afgerond \$ 2.172.000 voor erfpacht en afgerond \$ 1.719.000 voor lig-, loods en meergelden.
6. **Bijzondere uitkeringen**
Er bestaat geen zekerheid over de juistheid, volledigheid en doelmatigheid van de bijzondere uitkeringen wegens het ontbreken van de onderliggende documenten voor een totaalbedrag van afgerond \$ 1.168.000.
7. **Subsidies**
Er bestaat geen zekerheid met betrekking tot de volledigheid van de verstrekte subsidies wegens het ontbreken van een interne subsidieregister van aangevraagde, goedgekeurde en uitgegeven subsidies voor een totaalbedrag van afgerond \$ 6.725.000.

De basis van de oordeelonthouding betreffende de financiële rechtmatigheid van de totstandkoming van verantwoorde baten en lasten en balansmutaties

De genoemde fouten en onzekerheden zoals hiervoor vermeld hebben tevens betrekking op de financiële rechtmatigheid van de verantwoorde baten en lasten en balansmutaties. Daarnaast is met betrekking tot een gering aantal functies sprake van overschrijding van het beschikbare, door de Eilandsraad van het OLB vastgestelde, budget voor een totaalbedrag ad afgerond \$ 10.601.000. Deze overschrijding is het gevolg van met name boekingen met betrekking tot het opstellen van de jaarrekening 2017 waarvan de effecten niet in de 5^e begrotingswijzigingen zijn opgenomen.

Tevens is met betrekking tot de subsidie overdrachten aan Tourism Bureau Bonaire en Selibon sprake van een financiële onrechtmatigheid voor een totaalbedrag van afgerond \$ 3.015.000 wegens het ontbreken van afgesloten beheersovereenkomsten. Voor de bijzondere uitkeringen is er sprake van een financiële onrechtmatigheid voor een totaalbedrag van afgerond \$ 1.434.000 wegens het ontbreken van onder andere de bijbehorende beschikkingen.

Wij zijn onafhankelijk van het OLB zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Materialiteit

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% van de kosten zijnde afgerond \$ 562.000. Voor onzekerheden bedraagt deze tolerantie 3% van de kosten ofwel afgerond \$ 1.686.000. Hierbij hebben wij de werkzaamheden voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid uitgevoerd middels de uitvoeringsmaterialiteit ad afgerond \$449.000. De differentiatie tussen de goedkeurings- en de uitvoeringsmaterialiteit betreft een ingebouwde zekerheidsmarge van de accountant die onder anderen gebaseerd is op de in de accountancysector geldende richtlijnen alsmede risicoanalyse en professionele oordeelsvorming.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- in overeenstemming is met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba en de Nederlandse standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het Bestuurscollege van het OLB is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuurscollege voor de jaarrekening

Het Bestuurscollege van het OLB is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met relevante wet- en regelgeving, waaronder de verordeningen van het OLB.

Het Bestuurscollege is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Het is onze verantwoordelijkheid op grond van de opdracht van de Eilandsraad van het OLB de controle als bedoeld in artikel 38, derde lid, van de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba uit te voeren en een controleverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle informatie verkrijgen voor het door ons aft te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiele fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekeningen nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, uitvoeringstijdstip en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze controle professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle- informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het OLB.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het OLB en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Curaçao, 22 oktober 2018

Stichting Overheidsaccountantsbureau,

drs. R.E. Faneyte RA CFE CICA
Associate director

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

SOAB | We know government.